

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНІВ ЛЦЕЮ

Однією з фундаментальних проблем як вітчизняної, так і зарубіжної психології є мотивація, значущість якої пов'язана з аналізом джерел активності, дослідженням спонукальних сил діяльності. Особливої уваги заслуговують праці, предметом яких є розуміння сутності мотивації, природи й структури її, спрямованості особистості та динаміки поведінки, орієнтування в діяльності, співвідношення сенсу й значення тощо (Ананьєв Б., Аргайл М., Асєєв В., Аткінсон Дж., Божович Л., Костюк Г., Левін К., Леонт'єв О. М., Маслоу А., Нюттен Ж., Равен Дж., Рубінштейн С., Фрейд З., Фресс П., Чудновський В., Якобсон П. та інші учені).

У теорії мотивації, розробленою сучасними психологами, мотивами прийнято вважати саме опредмечену потребу. Автор психологічної концепції діяльності О. М. Леонт'єв зазначав, що будучи предметом діяльності, мотив може бути як предметним, так і ідеальним, але визначальним є те, що за ним міститься потреба, що він завжди відповідний певній потребі.

У вітчизняній психології мотивація розглядається як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини, її поведінки, діяльності. Досліджуючи проблему мотивації, Г. Костюк зазначав, що «характерною рисою будь-якої свідомої діяльності людини є спрямованість діяльності на досягнення певних цілей. Цілі діяльності пов'язані з мотивами її. Мета діяльності – це те, на що вона спрямована й що повинно бути прямим її результатом [1, с 423]». Підсумовуючи сучасні психологічні уявлення категорії *мотивація* (Віллонас В., Ковальов В., Кузьмін Є., Ломов Б., Платонов К. та ін. учені), будемо вважати мотиваційну сферу як сукупність стійких мотивів, які утворюють певну ієрархію й виражають спрямованість особистості.

Аналіз досліджень теорії мотивації сучасної психолого-педагогічної літератури дає підстави для наступних узагальнень. У межах теорії відомого психолога А. Маслоу виділяються п'ять базових потреб: фізіологічні, потреба в безпеці, спілкуванні, повазі й визнанні, самоактуалізації. У цій теорії виділяються ще дві потреби: потреба в пізнанні й розумінні, а також естетичні потреби.

Мотив може характеризуватися не тільки кількісно (сильний-слабкий), але й якісно (внутрішній-зовнішній). Мотиви можуть бути позитивними (успіху, досягнення) й негативними (уникання, захисту). Стимулом діяльності в навчанні рівноцінно можуть бути й бажання досягнути успіху, і страх перед невдачею. Мотивація успіху спрямована на формування наполегливості для здобуття

конструктивних результатів в досягненні мети, розвиткові активності, ініціативності, ефективності в пошуку способів подолання перешкод. Страх перед невдачею є негативним типом мотивації, тому що спонукає уникати провалу, а не досягнути успіху. Очевидно, що зовнішні позитивні мотиви більш ефективні, ніж зовнішні негативні, якщо навіть за силою (кількісним показником) вони є рівноцінними. Висока позитивна мотивація може виступати компенсаторним фактором у випадку невисоких здібностей учня або недостатнього запасу необхідних знань, умінь і навичок. Як слушно зазначає Джон Равен, «поведінка визначається мотивацією набагато більше, ніж здібностями [2, 20]».

Реформа Нова українська школа передбачає, що після закінчення 9-го класу учні продовжуватимуть навчання в ліцеях (зкладах старшої або профільної школи), де впродовж трьох років здобувають профільну освіту та готуватимуться до вступу до ВНЗ. Ліцей має вибудовуватися в організаційно-педагогічному плані як цілісне навчально-виховне середовище, у якому відбувається інтенсивне інтелектуально-духовне визрівання громадянина України. Має забезпечуватися мотивацією учнів ліцею, котрі збираються продовжити навчання у вишах.

Мотивацію учня ліцею передусім визначають особисті цінності, переконання а також уявлення й очікування від кожної теми уроку. Учителю-словеснику має сприяти формуванню власної системи цінностей кожного школяра, допомогти узгодити уявлення про напрями спільної діяльності (учителя й учнів) упродовж вивчення теми. Необхідно мати на увазі, що навчальна діяльність завжди є співробітництвом і співтворчістю з учителем і однолітками. Учень завжди використовує передані йому учителем способи навчальних дій, співвідносить власні дії й оцінки з оцінками однокласників. Навчальна діяльність завжди пронизана соціальними взаємодіями, взаємопроникненням, спілкуванням учня з оточенням. Такий процес сприятиме зміні уявлень учнів про самих себе і впливатиме на розвиток нових способів мислення, сприйняття й поведінки, формуватиме прагнення до самопізнання й самооцінювання своїх можливостей, стимулюватиме саморозвиток і самовдосконалення.

Для самостійного досягнення результату в навчальній діяльності майбутній випускник має усвідомити, що йому необхідно зосередити розумові й вольові зусилля. Учень повинен самостійно ставити цілі кожного уроку, спрогнозувати те, нове, чого хоче досягти й пізнати, і в ситуації інтелектуального напруження досягати спланованих результатів крок за кроком.

Учителю важливо відпрацювати звичку в учнів (яка потім переросте в потребу) визначати мету вивчення кожної теми уроку. Необхідно так скоригувати систему цілей уроку, загальну атмосферу навчальної діяльності учнів на уроці, наповнити зміст навчання особистісно орієнтованим й емоційно наповненим матеріалом, щоб задіяти якомога ширше коло мотивів з метою залучення й мобілізації внутрішнього потенціалу сил учнів.

Для того, щоб значно підвищити мотивацію учнів необхідно використовувати повний арсенал методів і прийомів організації пізнавальної діяльності: словесні (бесіда, розповідь, лекція); наочні й практичні (дають змогу посилити інтерес, зменшити стомлюваність); пошукові методи (допомагають учневі самостійно розв'язати проблемні ситуації); методи самостійної навчальної роботи (виробляють стимул виконати завдання успішніше, ніж однокласники).

Отже, мотивація є особливо важливим і специфічним компонентом навчальної діяльності, за допомогою якого можливе формування навчальної діяльності школярів у цілому. Через мотивацію педагогічні цілі швидше перетворюються на психологічні цілі учнів; через зміст формується певне ставлення учнів до навчального предмета і усвідомлюється його ціннісна значущість для особистісного розвитку учня. Важливо зуміти виховати гідну, мислячу особистість, підготовлену до життя в суспільстві. Учні ліцею мають усвідомити, що від уміння здійснювати навчальну діяльність багато в чому залежить успішність у житті, у досягненні власної основної життєвої мети.

Список використаних джерел

1. Костюк Г. Психологія / за ред. Г. С. Костюка. – К. : Радянська школа, 1968. – 568 с.
2. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Джон Равен : пер. с англ. – М. : Когнито-Центр, 2002. – 396 с.